

Minden télen vagy nyáron – a félteke nézőpontjától függően – *Campos de Jordão* braziliai üdülőváros egy ifjúsági zenekar táborának ad otthont. Amikor ott tanítottam, olyan zenetanulókkal találkoztam, akik Latin-Amerika különböző országaiból jöttek. A próbákból és mesterkurzusokból álló hét végén a zenekar a helyi klubba ment, ahol a lemezlovas a földrész popzenéjéből válogatott a fiatal utazók számára.

A hét folyamán a gyerekek szeretartásosan viszonyultak hozzám: az egyik tanárunk voltam. A klubban azt láttam, hogy jól érzik magukat. A fiúk egyszer csak forogni kezdtek a lányokkal a táncparketten. A szórakozás, a nemzeti büszkeség és a nemzetközi udvarlás kedvéért kezdtek ebbe a táncversenybe.

Az itt tanuló diákok legtöbbször olyan programok keretében nevelkedett odahaza, amelyeket Venezuela nemzeti zeneoktatási programja ihletett. Az „El Sistema” szomszéd-ságok zenei együtteseinek hatalmas hálózatából áll, az úgynevezett „magokból” [*núcleo*], amelyek a szegények legszegényebbeinek gyermekeit tanítják zenére, hogy megmentsék őket a bandatagság, a kábítószeres és a felbomlott családok veszedelmétől. A mozgalom ezen a területen bámulatos eredményeket ért el.

Az *El Sistema* tizenegy tagú sufnizenekarként kezdte 1975-ben. A zenészek *José Abreu* karmester felhívására mondtak igent, hogy együtt játsszanak Mozartot, Vivaldit, Bachot és Händelt. A polihisztor *Abreu* egyidőben tanult olajgazdaságtant az *Andrés Bello* Katolikus Egyetemen, továbbá zongorázni, orgonálni és zenét szerezni a Nemzeti Konzervatóriumban. Fiatalkorában egy ferences apácák által alapított zeneiskolában tanult. Az a szeretetteljes és szakértő képzés, amelyben *Abreu* ott részesült, jelentősen hozzájárult ahhoz, amit később az *El Sistema* útján létrehozott.

A katolikus egyház, amelynek elsődleges feladata a lelkek megmentése, egyben a klasszikus zene forrása is. Kezdetben volt az egyszerű dal, amelynek modális felhangjai Európa katedrálisainak bolthajtásaiban visszhangozva életre keltették a többszólamúságot, azt a zenét, amelyben független hangok kapcsolódnak egymással rendezett összhangba. Ebből fejlődött ki az, amit ma klasszikus zeneként ismerünk: az emberiség történelmében egyedülállóan hatalmas mű, amely arra képes, hogy sok embert vonjon be egyszerre, egyre nagyobb zenei összetettségbe. Az *El Sistema* által tanított zene arra neveli a gyereket, hogy összhangban éljenek önmagukkal és másokkal, hogy olyanánál alakuljon egész személyiségük, akire a ferences apácák, akik *Abreu-t* tanították, biztosan igent mondanának. A zenélés önmagunk kifejezésén túl valami nagyobbról szól – zenélni annyi, mint tényleg elveszíteni önmagunkat abban a szépségben, amely az igazságra és a jószágra felel.

Abreu küldetése természetesen nem volt nyíltan vallási. Kezdetben csupán az volt a célja, hogy a közös zenélésre nyitott társakból alakított együttesekkel ellensúlyozza a próbaterem magányát. „A konzervatóriumban töltött első napjaimtól kezdve úgy éreztem” – mondja –, „mintha egy nagy falba ütköznék. Az embernek évekig egyedül kellett tanulnia, és még azután is csak álmódosított arról, hogy zenekarban játszik.” E magány és csüggedés dacára *Abreu* a zene közösségét akarta létrehozni.

A rögtönzött sufnipróbák hamarosan növekedni kezdtek, és nemcsak zenetanulókat vonzottak, hanem képzetlen gyerekeket is. Ahelyett, hogy elküldte volna, *Abreu* rögtönzött gyorstalpaló táborban képezte ki őket, ahol gyakran napi tizenkét órát dolgozott, és olyanok közé tette a kezdőket, akik valóban

el tudták játszani a szólamukat. Ez pont az ellenkezője volt a szokásos „Menj haza, és gyakorolj!” szellemiségnek, amely képességszint alapján elválasztotta egymástól a zenészeket. Sőt, még meghallgatásokat sem tartott.

Aztán a kormány felfigyelt rá, és *Abreu* mindenkit meghívó sufnizenekara hamarosan országos program lett. A program nemcsak azoknak előnyös, akik nagy tömegeket mozgatnak vagy a legjobb zenészek. A zenélés önmagában jó azoknak, akik művelik, legyen bármilyen korlátozott is a jártasságuk. *Abreu-t* lenyűgözte, ami azokkal történik, akik klasszikus zenét játszanak együtt: „A zenét a lehető legjobb értelemben a társadalmi fejlődés egyik eszközének kell tartanunk, mert a legnemesebb értékeket közvetíti: az összetartást, az összhangot és a kölcsönös részvételt.” *Abreu* legszegényebb gyerekeknek szóló zeneoktatás-modellje ma már világszerte követőkre talál.

Ezek egyike saját környezetemben a Baltimore-i Szimfonikus Zenekar „ZeneKölykök”-programja. A lakásomtól tíz háztömbnyire nyugatra, egy iskolában, a kötelező órák után helyi zenészek tanítják Baltimore legszegényebb környékének gyerekeit. Megtanulják a zenei teljesítményt, az együttműködést; bekerülnek a klasszikus zene világába: megismerik hagyományait, nagy figyelmet igénylő követelményeit és a befektetett munka bőséges jutalmát.

A Baltimore-i Szimfonikus Zenekar egyik trombitása vagyok. Csak azért élek ma zenélésből, mert hatodikos koromban az első tanítási napon, több száz másik diákkal együtt jelentkeztem a zenekarba, és egy rozsdás kürtöt kaptam. Így működött ez a legtöbb amerikai állami iskolában, amikor felnöttem, még a költségvetési megszorítások előtt. Később a kizárólag „piacképes” tárgyakra összpontosító szemlélet a

legkívánatosabb kerületek iskoláiba számúzte a klasszikus zenei képzést. Nemrégiben, amikor mesterkurzust tartottam a „ZeneKölykök” keretében, olyan gyerekeket tanítottam, akik nehezen kezelhető trombitákkal küszködtek, éppen úgy, mint én annak idején Wisconsinban. *Abreu* venezuelai programja visszaadja az Egyesült Államoknak azt, amit a saját állami iskolarendszerünk hagyott elsovadni: a klasszikus zenét mindenkinek; a klasszikus zenét mint a szegénységből kivezető utat; mint közösséget azoknak, akiknek a legnagyobb szükségük van rá.

A II. világháború után Venezuela meggazdagodott kőolajmezői és gyáripára révén, ugyanakkor feltűnő társadalmi megosztottságtól szenvedett. Ma, a szocialista kormány hosszas összeomlását követő példátlan gazdasági és politikai válság, a hiány és a polgári zavargás összes lehetséges változatai közepette kérdésessé vált minden törekvés anyagi alapja. Az *El Sistema*, amely a fellendülés és a válság ismétlődései

közt indult, és a klasszikus zenét önmagáért műveli, immár hét különböző kormánnyal próbált szót érteni. Anyagi támogatását jórészt azért tarthatta meg az egymást követő kormányok idején, mert politikai értéket képviselt számukra. Hivatalosan párton kívüli, mégis a politikai játéktér egyik elemévé vált. A jelenlegi elnök, *Nicolás Maduro*, *Hugo Chávez* utódja, jogfolytonosságának igazolásaként saját rendszerét szeretné vele díszíteni. 2017 tavaszán ez az értelmezés megtört. Májusban *Maduro* biztonsági emberei egy tüntetésen megölték egy 18 éves hegedűst, *Armando Cañizales*-t. A program leghíresebb diplomása, a Los Angeles-i Filharmonikusok karmestere, *Gustavo Dudamel* ki mondta, amit a rendszerről gondolt: „Semmi sem igazolhatja a vérontást. Nem szabad figyelmen kívül hagyunk az elviselhetetlen válságban fuldokló emberek jogos kiáltását. ... Az ideológia nem lehet fontosabb a közjónál.” Néhány nappal később *Cañizales* barátját, *Wuilly Arteagát*,

az *El Sistema* nevelte huszonnégy éves hegedűst letartóztatta a Nemzeti Gárda, és bebörtönözték, mert egy újabb tüntetés során a venezuelai nemzeti himnuszt játszotta. A hegedűjét összetörték, őt magát börtönbe vetették és megkínózták. *Dudamel* tárgyalásokba kezdett, hogy elérje a hegedűs szabadon bocsátását.

Megtorlasképpen *Maduro* elnök lemondott két közelgő nemzetközi hangversenyt, amelyekre az *El Sistema* keretében kiképzett venezuelai ifjúsági zenekar *Dudamel* vezényletével készült. „Isten hozta a politikában, Mr. Dudamel!” – mondta, és azzal vádolta, hogy politikai részrehajlást vitt a korábban politikamentes zenei programba.

Az *El Sistema* e nehézségek ellenére tovább működik. Több mint egymillió fiatal zenész járta végig az eredeti venezuelai programot. Néhányan közülük szakmájuk csúcsára emelkedtek, mint például *Dudamel*. Az *El Sistema* hatalmas intézmény, és az ott végzetek közül a sikeresek figyelemre méltóan nagy száma legalábbis részben inkább a diákok pusztá létszámának köszönhető, mint egy merev tudományos módszertan alkalmazásának.

Mára *Abreu* klasszikus zenei oktatóközössége több száz hasonló programot hozott létre világszerte, és az oktatók hálózatát. Ezek az intézmények több millió gyermek életét alakítják, különösen a szegényeké, akiknek a környezete is szegény a jó élethez vezető utakban. Az eredmény semmi más, mint a gyermekek zenei újjászületése egy olyan időszakban, amikor úgy tűnik, hogy a modern élet teljes egészében elnyeli a klasszikus zenét. Amikor évente visszatekintek azokra a fiatalokra, akiket *Campos de Jordão*-ban tanítottam, és látom, hogy végül is mire vitték, újra és újra ámulattal tölt el az *El Sistema* ereje. Ahogy *Gustavo Dudamel* írta 2017. májusi nyilatkozatában: „Csak olyan fegyvereket adhatunk az emberek kezébe, amelyekkel a jövőjüket építhetik: könyveket, ecseteket, hangszerket; röviden: olyan eszközöket, amelyek megtesztésítik az emberi lélek legfontosabb értékeit: a jóságot, az igazságot és a szépséget.”

Andrew Balio

(Fordította: D. J.)

Forrás: Plough, 2018. október 29.

